

Els peons sacrificats

Quatre mesos després de la crisi dels 'balseros', les víctimes de l'últim pols entre els EUA i Cuba continuen recloses a les bases militars nord-americanes de Guantánamo i Panamà. El seu futur és incert perquè han perdut valor polític i estratègic tant per a Cuba com per als Estats Units.

Bill Clinton està assegut a la seva taula de treball de la Casa Blanca, a Washington. Fidel Castro és al seu despatx del Palau Presidencial, a la plaça de la Revolució de l'Havana. Tots dos tenen problemes de caràcter intern, però cap dels dos no oblidia la partida d'escacs que tenen a mitges.

La jugada de Clinton es fonamenta en l'embargament econòmic. Som a l'estiu de 1994 i el president nord-americà té Fidel contra les cordes. La majoria de la població cubana està ja al límit de la subsistència, i el 5 d'agost la situació esclata i centenars de persones s'enfronten a la policia al moll de la capital cubana. Fidel veu les seves peces arraconades al taulell i actua ràpidament per no quedar en desavantatge. Obre les seves costes i anuncia que, a partir d'ara, qualsevol cubà que vulgui deixar el país ho pot fer lliurement. La situació es torna contra Clinton i aquest contraataca tancant la seva frontera i blocant amb vaixells de guerra l'estret de la Florida.

En aquestes últimes jugades la partida ha pres interès, però han caigut uns quants peons: els *balseros*.

Asdrúbal Caner és un dels milers de peons sacrificats. Quatre mesos després d'haver deixat casa seva, els somniats Estats Units són més lluny que mai. Aquest economista i escriptor de 49 anys va sortir de Santiago de Cu-

ba el 25 d'agost remant damunt d'un objecte flotant construït amb dos pneumàtics de camió. La seva destinació era la base nord-americana de Guantánamo perquè creia que un cop a la base ja tindria un peu als Estats Units, però no va ser així. Quatre dies després va trepitjar terra. Amb les cames malferides es va dirigir a la base militar per l'únic camí possible, la zona de mines que envolten el perimetre encerclat, el camp actiu més gran del món. Després de traspasar aquest territori amb més de cent mil explosius, el van agafar i se'l van emportar amb els ulls embenats i les mans lligades cap al campament de refugiats anomenat El Rifle.

Un cop allà es va trobar que la seva odissea no era ni de bon tros la més dramàtica. Tots els confinats al campament tenien records traumàtics de la travessia. Alguns havien vist com amics seus morien menjats pels taurons davant els seus ulls i altres havien patit episodis de pirateria entre *balseros* desesperats capaços de matar per una ampolla d'aigua.

I la història tot just començava. "Els militars de Guantánamo són tropes especials situades en zona de conflicte. Estan preparades per a la guerra, per a matar, però no per a tractar amb gent amb problemes. No sabien com portar la situació, sobretot al principi, i per això s'han produït tantes baralles, vagues de fam i au-

La fugida massiva de 'balseros' obligà els EUA a negociar amb el Govern cubà. Castro va convertir un revés en victòria.

tèntiques batalles campals”, explica Asdrúbal.

Operació "refugi segur". A les bases nord-americanes a Panamà hi ha vuit mil cinc-cents cubans amuntegats en tendes de campanya amb capacitat per catorze persones. Les condicions són pitjors a la base de Guantánamo, en territori cubà, on hi ha reclosos trenta-dos mil refugiats. El campament Juliette és un fangar on fa una calor asfixiant i no hi ha prou aigua per tothom. Aquí han arribat a dormir trenta persones en cada tenda.

Les bases militars no estaven preparades per rebre aquesta riuada de gent i hi ha hagut molts problemes amb l'atenció hospitalària i els aliments. Però el més desesperant per als refugiats és trobar-se tancats en un espai reduït de terreny i no veure el final d'aquest malson. "Estem en un camp de concentració", denuncien els refugiats quan les autoritats nord-americanes autoritzen la visita d'alguns periodistes.

Estan incomunicats. No poden trucar per telèfon per dir a la seva família que són vius i un reixat de tres metres d'alçada els hi recorda en tot moment quins són els límits. El règim penitenciari és estricte. Una reglamentació de més de 20 punts estipula els horaris per menjar i dormir, les normes de comportament i les sancions. Fugar-se o prostituir-se són cent cinquanta dies d'arrest, barallar-se en són cent vint.

Cada dia hi ha algun altercat a Guantánamo. La frustració d'haver arriscat la vida al mar per

ANTONIO CORTÉS

Aquest 8 de gener, la revolució cubana ha fet 36 anys. Però el període especial i la falta d'aliments deixen les celebracions en un segon pla.

acabar presoners i veure com les portes dels Estats Units continuen tancades, facilita l'esclat de violència, especialment als campaments on només hi ha homes.

El toc d'alerta va ser la fugida d'un miler de cubans que, armats amb pals i pedres, van violar els sistemes de seguretat del centre militar del Canal de Panamà i van sortir en tropell. Edificis administratius saquejats, tendes de campanya i latrines cremades, cotxes militars tombats, centenars de ferits (la majoria soldats) i dos cubans ofegats quan travessaven el Canal nedant. Van aconseguir que el món se'n recordés de la seva existència, però va ser efímer i ara ho paguen car. Els fugats van ser retornats a les bases, dos mil soldats americans van arribar per reforçar la vigilància i 465 *balseros* van ser arrestats per instigar els aldarulls.

Si abans el qualificatiu de camp de concentració era una metàfora, ara és una realitat. L'exèrcit ha fet incursions nocturnes als campaments, utilitzant la força i la intimidació per identificar i detenir els iniciadors.

Els fruits de la batalla. Mentre la situació empitjora als camps de refugiats de Panamà, la partida d'escacs continua. Aquests dies Fidel deu fer inventari, ja que el 8 de gener la famosa revolució cubana compleix 36 anys. Saber si l'any ha estat fructífer o no depèn molt de l'anàlisi que es faci de la crisi dels expatriats.

"Fidel ha estat el guanyador d'aquest episodi perquè ha aconseguït que els Estats Units s'asseguin a negociar amb Cuba i, a més, ha dividit la comunitat cubana de l'exili". Aquesta és la lectura que fa l'historiador cubà exiliat a Catalunya José Moreno.

Castro veu com s'enfonsa l'illa i necessita negociar la fi de l'embargament amb els nord-americans. Amb la sortida de *balseros*, Castro converteix un revés en victòria i s'inicia el diàleg entre els dos països. En principi l'agenda de les converses només inclou el problema migratori, però molts observadors creuen que el tema de l'embargament també s'ha posat sobre la taula. I això pot ser el primer pas per un futur acord.

Però, perquè hi hagi arranjament sobre el tipus d'obertura que ha de fer Cuba i sobre l'aixecament de l'embargament, cal comptar amb la comunitat de cubans que viuen als Estats Units i que formen un influent grup de pressió. Segons Francesc Bayó, coordinador d'Amèrica Llatina al CIDOB, aquest ha estat el segon èxit de Castro perquè la crisi dels *balseros* ha flexibilitzat les postures a Little Habana, el barri de Miami on viuen els cubans exiliats.

La comunitat de l'exterior s'ha dividit. Uns es mostren partidaris de la política de Clinton

que impedeix l'entrada de *balseros* als Estats Units. D'aquesta manera es frena un èxode encara més gran i es força l'esclat a l'interior de Cuba. I d'altres, cada cop més nombrosos, volen, per raons humanitàries, que els expatriats siguin acollits als Estats Units i que els canvis a Cuba es negociïn amb Fidel.

"Castro ha fracassat. Ell volia discutir el tema de l'embargament i en aquest sentit no ha aconseguit res". Aquesta és l'opinió d'Antonio Gedes, un dels representants a l'estat espanyol de la Unió Liberal Cubana, un partit de l'oposició a l'exili. Tot i que Fidel va establir un diàleg amb els Estats Units, a la llarga no li ha servit de res, perquè la victòria republicana del passat mes de novembre a les eleccions al Congrés nord-americà enforteix els partidaris de la política d'ofec i fustigament.

L'embargament és més inamovible que mai. I no només això, les mesures que va prendre Clinton com a resposta a l'èxode continuen en peu, i una d'elles és especialment dolorosa per Fidel Castro. La que impedeix als cubanoamericans enviar diners als seus familiars a Cuba. Aquestes remeses de diners eren una de les principals fonts de divises de l'illa, i pels cubans cada dòlar és un tresor.

Entre dos focs. El fet és que després de l'estiu, a Cuba hi ha hagut canvis. S'ha obert el mercat lliure agropecuari i el de productes industrials i artesanals. Potser els fruits de la crisi dels *balseros* encara s'hauran de recollir i la sortida negociada és més a prop que abans. Si més no, Castro va obrir la vàlvula de l'olla de pressió i els *balseros* que van sortir van reduir la tensió a l'interior, momentàniament.

Però Cuba continua bullint i en l'últim esclat van morir milers de persones. El germà de la jove expatriada de 24 anys Angelines García va morir ofegat. Va caure a l'aigua quan intentava impedir que fos ella qui caigués. Toni, un havaner de 29 anys, va morir devorat pels taurons perquè els seus companys d'embarcació el van tirar a l'aigua quan va perdre les forces, era un pes mort i tots s'hi jugaven la vida. Els vaixells nord-americans van deixar que el mar fes la selecció natural i els que van passar la primera prova es van trobar amb la base militar.

Va ser una bogeria col·lectiva en la qual els *balseros* hi van participar per raons essencialment econòmiques. L'eslògan preferit de Fidel Castro, "socialisme o mort", els *balseros* l'interpreten com "morirem de gana abans que Fidel deixi el poder".

Mentrestant, els Estats Units fomenta el malestar dins l'illa a través d'emissores com Radio Martí que emeten per ser escoltades a Cuba. Insisteixen a dir que Nord-amèrica és el paradís pels emprenedors i facilita la vida a la comunitat cubana a Miami per donar credibili-

tat a aquesta afirmació. S'ha creat una immigració de luxe, amb poder econòmic i facilitats legals per aconseguir la nacionalitat nord-americana.

De la derrota del bloc socialista i la incitació del capitalisme han nascut els *balseros* i ara no són més que una petita càrrega. És possible que el problema es vagi solucionant posant pedaços. L'estat espanyol ja ha acollit 73 cubans, els EUA han permès l'entrada a 78 nens i malalts crònics i un miler han tornat a Cuba. Però si no es soluciona tampoc no passa res. Són només una minoria entre els milers de refugiats que hi ha al món.

Rosa Díaz

ANTONIO CORTES

Després de l'estiu, a Cuba hi ha hagut canvis. La sortida dels *balseros* va fer reduir la tensió interior dins l'illa.